

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-65-2-47-51
УДК 378:37

Раїса ВДОВИЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: vrp1208@ukr.net

Наталія МИХАЛЬЧЕНКО

кандидат соціальних та поведінкових наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: madamnatali1976@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті доведено актуальність проблеми освітньої парадигми щодо практичного формування компетентностей на основі ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в освітньому просторі університету, окреслено зміст понять «компетентність», «компетентнісний підхід», як необхідної умови виховання висококультурної, компетентної особистості. У дослідженні особлива увага надається формуванню та розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді, підвищувати цінності змісту виховання, використанню сучасних педагогічних технологій формування ціннісних орієнтацій у контексті реалізації компетентнісного підходу. Усе це дозволить більш якісно вести освітній процес в університеті.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінність, студентська молодь, компетенція, компетентнісний підхід.

На сучасному етапі українського державотворення виховання почуття патріотизму у студентської молоді набуває особливого значення, оскільки патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства і визначає мотивацію саморозвитку кожної особистості у духовній, економічній і соціально-політичній сферах. Слід відзначити, що євроінтеграційні процеси в Україні сприяли пошуку нових ціннісних орієнтирів сучасного студентства. Тому, як ніколи, зростає роль виховних дій з боку суспільства, спеціально організованого освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Новітня філософія освіти в контексті Концепції Нової української школи направляє освітній процес на формування особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розвиток потенційних можливостей та обдарувань студентської молоді, забезпечення оптимальних умов для їх самореалізації. Це дозволяє висловити нам припущення, що в умовах сучасності актуальною проблемою освітньої парадигми виступає формування компетентностей студентської молоді на основі ціннісної орієнтації, що сприятиме формуванню творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально і духовно розвинених громадян України, здатних до забезпечення нової системи суспільних стосунків і цінностей. Сутність і зміст компетентнісного підходу визначають цінності, оскільки формування ціннісних орієнтацій є основною метою і завданням виховання особистості в освітньому просторі університету.

Підвищений інтерес науковців до проблеми формування ціннісних орієнтацій студентської молоді у контексті реалізації компетентнісного підходу визначає інноваційний, дослідницький підхід. Перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували українські вчені І. Бех, Н. Бібік, О. Савченко, Л. Ващенко, О. Пометун, І. Єрмаков, О. Локшина, Л. Паращенко, О. Овчарук, С. Трубачева та інші. Упродовж останніх десятиліть активізувалося вивчення проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості, її духовної компетентності в роботах Л. Романюк, Г. Шевченко, О. Целякова та ін. Наукова зацікавленість цією проблемою цілком обґрунтована. Виявлення та розвиток системи ціннісних орієнтирів, духовного світу сучасного студентства має важливе значення у розвитку гуманітарних наук, освітньої діяльності: адже без духовності людське життя не може існувати [9, 4].

Взявши до уваги великий інтерес вчених до проблеми формування цінностей і ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід, слід підкреслити, що ці проблеми ще потребують подальшого вивчення.

Метою статті є виявлення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді у контексті реалізації компетентнісного підходу, що дозволить більш якісно вести освітній процес у закладі вищої освіти.

Початок ХХІ століття позначений науковою зацікавленістю вчених до встановлення траекто-

рії розвитку особистості кожного студента у період навчання у ВНЗ. У «дітей тисячоліття», які народилися між 1990 і 2000 роками, погляди, спосіб життя відрізняється від старших поколінь. Тому українському суспільству потрібна нова освіта, – з новою філософією виховання, новою педагогікою, новим змістом, новими стосунками, яка може виховати самодостатню щасливу людину, розвину особистість [4]. Настав час оцінювати освіту за результатами досягнення життєвих успіхів особистістю, з точки зору її готовності до майбутнього, а саме: вміння самостійно працювати, приймати рішення, спілкуватись. Розв'язати ці проблеми покликана компетентнісна зорієнтованість змісту вищої освіти, яка передбачає вирішення суттєвих проблем життя, виконання ключових компетентностей, соціальних ролей, компетенцій. Ідея компетентнісно орієнтованої освіти – це виконання визначальної закономірності педагогіки – відповідність освіти потребам суспільства, соціальному замовленню. Усе це дозволяє нам в умовах реформування національної системи освіти визначити необхідність формування педагогіки компетентної людини, яка може самостійно опановувати знання і здобувати власний досвід в певних життєвих ситуаціях, критично її осмислювати і креативно *використовувати*, бути відповідальною й активною у суспільному житті, знати й цінувати історію і культуру не лише свого народу.

Реалізація основних положень компетентнісного підходу є одним із шляхів реформування змісту освіти та узгодження його із сучасними запитами, інтеграцією до європейського і світового освітніх просторів. На підставі проведених в Україні соціологічних досліджень визначено, що лише 8,2 % студентської молоді готові до майбутнього самостійного життя, 41% студентів необхідна допомога в період професійного становлення.

За останній час можна помітити, що все більше обертів набирає переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «освіченість», «вихованість», «загальна культура» на поняття «компетентність» та «компетенція», яка може забезпечити досягнення нової якості освіти, спрямованої на всебічний розвиток особистості, для підготовки її до активної та ефективної участі в суспільному житті, з найбільшою користю для себе та для суспільства в цілому.

Перейдемо до розгляду понять компетентність та компетентнісний підхід. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) приділяє велику увагу детальному вивченню і впровадженню ключових компетентностей у новий зміст освіти, що сприятиме підвищенню рівня

конкурентоздатності компетентного професіонала, з високим рівнем загальної культури на ринку праці; спроможності особистості сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплексу відношень, цінностей, знань і навичок в умовах глобальної конкуренції. На підставі наукових досліджень Дж. Равен визначає 39 складових компетентності, а саме: готовність, здатність, тенденція, схильність, критичне мислення, контроль власної діяльності, впевненість у собі, вміння самостійно навчатися, готовність вирішувати проблемні питання, інноваційний підхід для досягнення поставлених цілей, наполегливість, відповідальність, здатність слухати інших і чути, розв'язувати проблемні ситуації тощо [7, 281–296].

Таке визначення сутності понять компетентностей передусім співпадає з поглядами, що висловлюють українські вчені. У вітчизняній науковій літературі стало актуальним визначення компетентності, запропоноване С. Гончаренком, як сукупності знань, вмінь і навичок необхідних для результативної професійної діяльності: вміння аналізувати, прогнозувати наслідки професійної діяльності. І. Бех стверджує, що «трактування поняття компетентність дуже широке...» [2, 5]. Урахування українськими вченими здобутків зарубіжних дослідників окреслило нові підходи до компетентнісного підходу у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді.

Як вважає А. В. Хуторський поняття «компетенція» «...включає сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які задаються щодо визначеного кола предметів та процесів і необхідні для якісної продуктивної діяльності стосовно них» [8].

У «Національній рамці кваліфікацій вищої освіти» компетенції характеризуються як знання та вміння, які відзначають здатність студента розуміти, виконувати, відображати, висловлювати авторитетне висловлювання в певному колі питань у конкретних обставинах, що окреслено освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця [5].

Як засвідчують тлумачення вітчизняних вчених компетентність не відноситься до знань і вмінь в кількісному відношенні. Мобільність студентської молоді сприяє розвитку компетенцій, свідомому відношенню до праці, навчання, надає їм можливість стати активними та відповідальними громадянами України. Однак необхідно підкреслити, що без знань і соціального досвіду діяльності формування ключових компетентностей неможливе. Більш того треба зауважити, що формування компетентностей перебуває в повній

залежності від прояву активності молоді. Оскільки у визначенні понять «компетентність», «компетентнісний підхід» єдності позицій науковці не досягли, критерії основних «умінь широкого спектру», розроблені вченими відрізняються за змістом, обсягом, за специфічною термінологією й не мають однозначного визначення, а навколо їх трактувань ведуться дискусії науковців.

Ці обставини дають нам підстави стверджувати те, що в Україні вже на часі розробка і впровадження в зміст освіти ключових компетентностей, як це відбувається на міжнародному рівні, для підвищення якості освіти [3].

Окремі українські вчені справедливо вказують на те, що в зміст поняття «компетентність» слід включити цінності, мотиви, ставлення, як це є в більшості тверджень зарубіжних учених. Найбільш актуальним у вітчизняній педагогічній науці є твердження О. Пометун, яка до змісту компетентності відносить знання, уміння, навички та ставлення. З огляду на це важливим завданням закладу вищої освіти є створення освітнього простору, що сприятиме розвитку соціальної й творчої активності студентської молоді, залученню їх до цінностей та сенсу життя людини в умовах соціокультурного досвіду, формуванню й засвоєнню студентами національних та загальнолюдських ціннісних ставлень до себе, сім'ї, родини, людей, творчої праці, природи, суспільства і держави [4].

У Концепції Нової української школи визначено наступних 10 ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, уміння вчитися впродовж життя, спілкування іноземними мовами, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя, ініціативність і підприємливість, інформаційно-цифрова, математична, соціальна та громадянська компетентності, основні компетентності у природничих науках і технологіях. Ці компетентності однаково значимі й взаємопов'язані спільними для всіх вміннями: читати і розуміти прочитане, висловлювати думку усно і письмово, вирішувати проблеми, конструктивно управляти емоціями, критично мислити, логічно доводити власну позицію, проявляти ініціативу, оцінювати ризики та приймати рішення, застосовувати емоційний інтелект, співпрацювати в команді [6].

У Національній доктрині розвитку освіти відзначається стратегічні завдання формування у молоді громадянської відповідальності і правової самосвідомості, духовності і культури, ініціативності, самостійності, толерантності, здібності до успішної соціалізації в суспільстві й активної ада-

птації на ринку праці, що забезпечить оволодіння загальнокультурною компетентністю [4].

Суттєвими є погляди І. Беха щодо ціннісної сфери студентської молоді. Відомий вчений відзначає, що «сучасна цивілізація породжує два основних типи особистості: особистість соціоорієнтовану й особистість его-центровану». На превеликий жаль, перебування молоді у сучасному соціокультурному просторі має негативний характер й свідчить про відсутність серйозного фундаменту історичних і культурних традицій, обмеженість смисло-ціннісних орієнтацій, її відстороненість, часто демонстративність у збереженні й дотриманні культурних цінностей старших поколінь, «батьків», національних традицій [1]. Студенти менше цікавляться політикою, суспільно-політичним життям, далеко не всі люблять читати, відвідувати театри, музеї, займатися спортом, художньою самодіяльністю, мистецтвом, творчістю. Моральні цінності майже не увійшли до списку базових цінностей сучасної студентської молоді, а духовні і культурні цінності займають останні рядки. Такі поняття, як чиста совість, скромність відходять на другий план.

Ціннісна система минулого століття розпалася, суперечливо, свідомо та планомірно формується нова, де цінності і ціннісні орієнтації є критеріями регулювання становища молоді в суспільстві та історії розвитку України й забезпечить створення умов для формування у студентської молоді активної громадянської позиції та відповідальності за долю України, критичності мислення, загальнокультурної компетентності. Упродовж останніх десятиліть активізувалося вивчення Концептуальних засад формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. Зміни у ціннісних орієнтаціях молоді вимагають перегляду всієї системи освітньої роботи у закладах вищої освіти, інноваційних підходів до впровадження нових форм і методів роботи із студентською молоддю.

Цілком очевидною є необхідність створити таку систему цінностей, яка стала б орієнтиром у вихованні молодого покоління. Важливим критерієм в цій системі є духовність людини, а саме: втілення в її світоглядних орієнтаціях сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, нації, що визначає спрямованість особистісних потреб і зумовлює її провідний життєвий вибір, свідоме сприйняття гуманістичного шансу мети людської життєдіяльності. За таких умов постає завдання свідомого вибору та усвідомлення нових патріотичних та демократичних ціннісних орієнтацій, ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду молодими громадя-

нами України, які будуть жити і працювати в незалежній європейській державі.

Відтак, узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що формування компетентностей у студентської молоді є однією з найбільш актуальних проблем освіти, вирішення якої забезпечить якість освітнього процесу, що є можливим лише при послідовному моделюванні всієї освітньої системи шляхом використання нестандартних форм, методів та засобів навчання. Вища школа є однією з найбільш значущих сфер навчально-професійної діяльності молоді та має потужний

потенціал в області формування ціннісного світу студентства. При цьому слід звернути особливу увагу на формування та розвиток згуртованості студентського колективу, взаєморозуміння студентів і викладачів; культурних потреб студентів, національної та громадянської спрямованості особистості студента; потреби кожного студента у постійному самовдосконаленні; позитивної мотивації у студентів на здоровий спосіб життя, бажання займатися спортом, громадською діяльністю в університеті.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів виховного процесу // Шлях освіти. 2010. № 4. С. 8–9.
2. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. К.: Виховання і культура №12 (17,18). 2009 р. С.5–7.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Освіта України. 2004. №5. Психологічні науки © 2010 Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України 5/2010.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. 2002. № 26 (4984). С. 2–4.
5. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / за заг. ред Я. Я. Балу́баша. К.: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2008. 77 с.
6. Концепція нової української школи, документ пройшов громадські і ухвалений рішенням колегії МОН 27/10/2016
7. Раве Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация : [пер. с англ.]. М.: Когито-Центр, 2002. 396 с.
8. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты: доклад на отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 23 апреля 2002 г. [Электронный ресурс] / Центр «Эйдос». Режим доступа: www.eidos.ru/news/compet.htm. e-mail: info@eidos.ru.
9. Шевченко Г. П. Духовність і цінність життя // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. пр. 2004. Вип. 5. С. 3–15.

References

1. Bekh I. D. Tsinnisna sfera suchasnoyi lyudyny v konteksti priorytetiv vykhovnoho protsesu / I. D. Bekh // Shlyakh osvity. – 2010. – № 4. – S. 8–9.
2. Bekh I.D. Teoretyko-prykladnyy sens kompetentnisnoho pidkhodu u pedahohitsi.– K.: Vykhovannya i kul'tura №12 (17,18)–2009 r.– S.5–7.
3. Derzhavnyy standart bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity // Osvita Ukrayiny. – 2004. – №5. Psykholohichni nauky © 2010 Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny 5/2010
4. Natsional'na doktryna rozvytku osvity // Osvita. – 2002. – № 26 (4984). – S. 2–4.
5. Kompleks normatyvnykh dokumentiv dlya rozroblennya skladovykh systemy haluzevykh standartiv vyshchoyi osvity / za zah. red YA. YA. Balyubasha. – K. : In-t innovatsiynykh tekhnolohiy i zmistu osvity, 2008. – 77 s.
6. Kontseptsiya novoyi ukrayins'koyi shkoly, dokument proyshov hromads'ki i ukhvalenyy rishennyam kolehiyi MON 27/10/2016
7. Raven, Dzh. Kompetentnost' v sovremennom obshchestve: vyyavlenye, razvytye y realizatsyya : [per. s anhl.] / Dzh. Raven. – M. : Kohyto-Tsentr, 2002. – 396 s.
8. Khutorskoy, A. V. Klyuchevye kompetentsyy u obrazovatel'nye standarty : doklad na otdelenyy fylosofiyy obrazovannya y teoretycheskoyu pedahohyky RAO 23 aprelya 2002 h. [Elektronnyy resurs] / Tsentr «Éydos». – Rezhym dostupu : www.eidos.ru/news/compet.htm. e-mail: info@eidos.ru.
9. Shevchenko H. P. Dukhovnist' i tsinnist' zhyttya / H. P. Shevchenko // Dukhovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka : zb. nauk. pr. – 2004. – Vyp. 5. – S. 3–15.

Раїса Вдовиченко, Наталія Михальченко. Формирование ценностных ориентаций студенческой молодежи через компетентностный подход в воспитании личности

В статті доказано актуальність проблеми освітньої парадигми по практичному формуванню компетентностей на основі ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в освітньому просторі університету, визначено зміст понять «компетентність», «компетентнісний підхід», як необхідного умови виховання висококультурної, компетентної особистості. В дослідженні особливу увагу приділяється формуванню і розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді, збагаченню змісту виховання, використанню сучасних педагогічних технологій формування ціннісних орієнтацій в контексті реалізації компетентнісного підходу. Все це дозволить більш ефективно вести освітній процес в університеті.

Ключевые слова: ценностные ориентации, ценность, студенты, компетенция, компетентный подход.

Rajisa Vdovichenko, Natalia Mykhalchenko. Formation of student youth value-orientations through competency approach in personality upbringing

The article highlights the relevance of the educational paradigm problem concerning the practical formation of competences based on the value-orientations of contemporary student youth in the university educational space, the content of the concepts of «competence», «competence approach», as the necessary condition for the upbringing of a highly culturally competent personality is outlined. The essence and content of the competent approach determine values, since the formation of value-orientations is the main goal of upbringing the personality in the university educational space.

Optimization of the process of student youth value-orientations formation through the competence approach involves the continuous enrichment of the inner world of the individual. Changes in the value-orientations of student youth emphasize the importance of the whole system of educational work at the university, the search for and introduction of new forms and methods of working with student youth. An important task of the higher education institution is the creation of university educational space, which will promote the creation of conditions for the development of social and creative activity of student youth, their attraction to the values and meanings of social life, national and universal values formation and assimilation by students towards oneself, family, people, creative work, nature, society and the state.

At the same time, special attention is given to solving the problems of the formation and development of the unity of the student group, the mutual understanding of students and teachers, the satisfaction of students cultural needs, especially the interest in the national and civic orientations of the student's personality, the needs of each student in constant self-improvement; a positive motivation for students to have a healthy lifestyle, and a desire to participate in community activities at the university. All this will allow more efficiently conduct the educational process at the university.

Key words: value-orientations, values, student youth, competence, competence approach.